

پښتونستان ښار علمي او مطالعاتي مرکز
پښتونستان ښار علمي مرکز

گزارش

پښتونستان ښار، ښار ښار
پښتونستان ښار، ښار ښار

گزارشی از چهارمین کنگره جهانی فرهنگ‌نگاری^۱

چهارمین کنگره جهانی فرهنگ‌نگاری از سوی انجمن اروپایی فرهنگ‌نگاری (European Association for Lexicography) یا به اختصار EURALEX) و با همکاری سازمان انتشاراتی وکس (VOX) از ششم تا دهم شهریورماه ۱۳۶۹ در شهر مالاگای اسپانیا برگزار گردید.

نزدیک به سیصدتن از زبان‌شناسان و فرهنگ‌نگاران از دانشگاهها، سازمانهای پژوهشی و آکادمیهای بیش از سی کشور جهان در این گردهمایی شرکت داشتند و تعداد شرکت‌کنندگان از کشورهای اسپانیا، انگلستان، هلند، شوروی، ایتالیا، آلمان غربی، فرانسه، ژاپن، آمریکا، فنلاند و کانادا بسیار بیش از کشورهای دیگر بود. از ایران دو تن از پژوهشگران مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی حضور داشتند.

مراسم افتتاح عصر روز سه‌شنبه ششم شهریور و با سخنرانیهای رسمی و

تشریفاتی برگزار شد و از صبح چهارشنبه سخنرانیهای اصلی به طور فشرده و همزمان در ۴ سالن آغاز شد و طی چهار روز رویهم نزدیک به ۹۰ مقاله علمی و تحقیقی ارائه گردید.

پذیرش و گزینش مقالات از یکسال پیش توسط يك کمیته علمی متشکل از گروهی زبانشناس و متخصص فرهنگ‌نگاری به سرپرستی پروفیسور مانوئل آلوار از کوئترا^۲، استاد دانشگاه مالاگا و یکی از چهره‌های سرشناس فرهنگ‌نگاری اسپانیا، انجام شده بود. مقالات ارائه‌شده تقریباً همه جنبه‌های فرهنگ‌نگاری را دربر می‌گرفت ولی فزونی مسائل عملی و کاربردی و بویژه گسترش و نفوذ روشهای کامپیوتری در اغلب موارد به روشنی دیده می‌شد.

تعداد چشمگیری از سخنرانان، فرهنگ‌نگاران با سابقه و نامداری بودند که چه به‌طور مستقل و آزاد و چه وابسته به یکی از سازمانهای انتشاراتی متخصص در نشر فرهنگ و واژه‌نامه مانند انتشارات آکسفورد^۳، لانگمن^۴، کالینز^۵، روبر^۶، لاروس^۷، وکس^۸، کن کیوشا^۹ از آخرین دستاوردهای علمی و مسائل تجربی خویش سخن می‌گفتند. بسیاری از مقالات نیز از سوی اعضای آکادمیها و استادان زبانشناس و نظریه‌پرداز و بیشتر با تکیه بر مسائل نظری زبانشناسی و فرهنگی این رشته عرضه گردید.

پروفیسور مانوئل آلوار لویز^{۱۰} در جلسه افتتاحیه به نقش فرهنگستان اسپانیا در برنامه‌ریزی، سرپرستی و تدوین فرهنگهای زبان اسپانیایی اشاره داشت و برگزارکننده و میزبان کنگره پروفیسور مانوئل آلوار از کوئترا که تدوین چند فرهنگ مهم اسپانیایی را سرپرستی کرده است، ساختارهای دستوری را در مجموعه واژه‌نامه‌های انتشارات وکس تشریح نمود.

پروفیسور آلبرشت نوبرت^{۱۱} زبانشناس و فرهنگ‌نویس نامدار آلمانی بحث موشکافانه‌ای را در مورد تعاریف و معادلهای «واقعی» و «غیرواقعی» در واژه‌نامه‌های دوزبانه پیش کشید و با ارائه نمونه‌های گوناگون به لزوم بررسیهای تطبیقی و متکی بر واقعیات تأکید نمود. پروفیسور آلن دووال^{۱۲} سرپرست بسیاری از پروژه‌های فرهنگ‌نگاری مؤسسه روبر فرانسه مزایا و تنگناهای بهره‌گیری از روشهای کامپیوتری

را در تهیه فرهنگها بویژه ارائه آنها بر روی دیسکهای فشرده (CD-ROM) مطرح ساخت و ویژگیهای کار خود و همکارانش را که به همین روش برای فرهنگ فرانسه روبر انجام داده‌اند، برشمرد.

آقای فیلیپ کاوی^۳ سرویراستار ویرایش جدید فرهنگ زبان آموز پیش‌رفته آکسفورد^۴ که در تألیف فرهنگهای دیگر از جمله فرهنگ اصطلاحات متداول انگلیسی نیز شرکت داشته است، درباره ساختار نحوی افعال در فرهنگ یادشده و جنبه‌های توصیف دستوری و آموزشی آن سخن گفت. سخنرانی خانم اتکینز^۵ مشاور فرهنگ‌نگاری انتشارات آکسفورد نیز پرنکته و روشنگر بود. وی که پیشتر در تألیف چندین فرهنگ از سلسله انتشارات کالینز همکاری داشته است و فرهنگ انگلیسی و فرانسه کالینز-روبر او شهرت دارد، به جایگاه فرهنگ‌نگاری در پهنه فعالیت‌های حرفه‌ای اشاره داشت و فن فرهنگ‌نگاری را پلی میان نظریات زبانشناسی و فعالیتها و کارکردهای حرفه‌ای دانست. گذشته از این دو تن، چهار سخنران دیگر نیز با انتشارات آکسفورد وابستگی داشتند: کراودر^۶، تامپسون^۷، اونیل^۸ و پالمر^۹ که به ترتیب در زمینه تداوم یا دگرگونی در واژه‌نامه‌های زبان آموزان، وارد کردن نامهای مرکب در واژه‌نامه‌های تک‌زبانۀ کوچک و روش تدوین و ویرایش شناسه‌های (مدخل‌های) واژه‌نامه دوزبانۀ در چهارچوب یک واژه‌نامه دوسویه سخن گفتند.

از انتشارات لانگمن نیز پڑ و هندگان و مؤلفین زیادی حضور داشتند، از جمله آقای مایکل راندل^{۲۰} سردبیر اجرائی فرهنگ جدید و جنجال برانگیز زبان انگلیسی معاصر، که درباره کاربرد پیکره زبانی در فراهم آوردن شاهد برای فرهنگهای تک‌زبانۀ صحبت کرد و چگونگی بهره‌گیری از این روش را با کمک کامپیوتر در تدوین فرهنگ زبان انگلیسی معاصر لانگمن^{۲۱} بیان کرد. همچنین روش ارزیابی شاهدا و مثالهای واقعی و معتبر (در برابر مثالهای از خود ساخته فرهنگ‌نگاران) که با گردآوری نظریات معلمان زبانهای خارجی انجام شده است، تشریح گردید. زبانشناسان و فرهنگ‌نگاران برجسته شوروی نیز چندین مقاله عرضه کردند. از جمله آکادمیسینها خانم ترمیناسوا^{۲۲} و آقای ولادیمیر پوپوف^{۲۳} از فرهنگستان

علوم شوروی جنبه‌های گوناگون نظری و عملی فرهنگ‌نگاری را در فرهنگهای تک‌زبان و چندزبانۀ روسی و فعالیتهای انتشاراتی تازه را برای چاپ فرهنگهای مختلف در اتحاد جماهیر شوروی مورد گفتگو و بررسی قرار دادند.

آقای جک هالپرن^{۲۴} مؤلف و سروراستار فرهنگ جدید ژاپنی - انگلیسی که از سوی انتشارات کن کیوشا چاپ شده و اثری بزرگ و متفاوت در این زبان به‌شمار می‌رود، از ویژگیهای این طرح و کاربرد روشهای کامپیوتری در آن سخن گفت. وی که نزدیک به ۴۴ سال سن دارد، ۱۰ زبان می‌داند و کار تألیف این فرهنگ را از شانزده سال پیش آغاز کرده است.

پروفسور فرانک ناولز^{۲۵} از دانشگاه آستون بیرمنگام و یکی از نخستین دست‌اندرکاران طرح بزرگ ترجمۀ ماشینی اروپا^{۲۶} در مورد بررسی تطبیقی حوزه‌های معنایی واژه‌ها و ترکیبات آنها با نمونه‌هایی از زبانهای انگلیسی و آلمانی سخن راند و بر اهمیت تجزیه و تحلیل پیکرۀ زبانی و داده‌های آماری تأکید نمود.

دکتر هارتمن^{۲۷} سرشناس‌ترین چهرۀ فرهنگ‌نگاری و زبان‌شناسی، مؤلف فرهنگ زبان و زبان‌شناسی، یکی از بنیان‌گذاران انجمن فرهنگ‌نگاری اروپا و رئیس مرکز تحقیقات فرهنگ‌نگاری^{۲۸} دانشگاه اکستر به معرفی طرح جدید ارازاموس^{۲۹} پرداخت. وی هدف طرح را که قرار است زیر پوشش و با کمک مالی جامعه اروپا به اجرا درآید، تأسیس یک دورۀ بین‌المللی فرهنگ‌نگاری در سطح فوق‌لیسانس ذکر کرد که در آن چند دانشگاه اروپا همکاری دارند و بر بالا بردن کیفیت کار کسانی که هم اکنون در این رشته فعالیت دارند تأکید بیشتری خواهد شد. دکتر هارتمن ضمن برشمردن اقدامات و مطالعاتی که به این منظور از یکسال پیش به وسیلۀ یک گروه مشورتی انجام شده است، به نتایج به‌دست آمده و مسائل موجود اشاره کرد و اعلام داشت که آخرین تصمیمات در اجلاس هیئت مشورتی، پس از پایان کنگره گرفته خواهد شد.

آقای مورتون بنسون^{۳۰} یکی از مؤلفین فرهنگ ترکیبی زبان انگلیسی (BBI) از آمریکا در سخنان خود به نقش واژه‌هایی که از نظر فرهنگی بار معنایی خاصی دارند بویژه در فرهنگ‌های دو زبانه، اشاره کرد.

نگارنده با ایراد مقاله‌ای با عنوان «فرهنگ‌نگاری دوزبانه با کمک کامپیوتر و زبان فارسی» ضمن ارائه تاریخچه‌ای از سابقه و سنت دیرینه فرهنگ‌نگاری و موقعیت کنونی آن در ایران، به شرح فشرده‌ای از طرحی که برای تدوین منظم فرهنگهای تخصصی دوزبانه با کمک کامپیوتر به اجرا درآورده است، پرداخت و برخی از ویژگیهای آن را با کمک اسلاید و نمودار بیان کرد و در پایان با برشمردن نتایج حاصل از طرح و یادآوری نیازهای فزاینده اغلب کشورهای در حال توسعه نظیر ایران به فرهنگهای فنی و تخصصی، پیشنهاد تدوین منظم و هماهنگ یک رشته از چنین فرهنگهایی را با روش ارائه شده و همکاری گروهی از کارشناسان مطرح نمود.

در فاصله جلسات سخنرانی، چند سمینار و کارگاه تخصصی در زمینه ارزیابی و انتقاد از فرهنگها و واژه‌نامه‌ها، کاربرد پیکره زبانی در فرهنگ‌نگاری و نیز فرهنگ‌نگاری کامپیوتری با شرکت متخصصان و صاحب نظران هر رشته برگزار گردید.

در سالن کامپیوتر چندین سیستم نوین فرهنگ‌نگاری، اصطلاح‌شناسی، ایجاد بانک اطلاعات زبانی و واژه‌نامه‌های ضبط شده بر روی دیسکهای نرم قابل استفاده در کامپیوترهای شخصی، به معرض نمایش و آزمایش گذاشته شده بود. همچنین در طول برگزاری کنگره، نمایشگاهی از کتابها، فرهنگها و برنامه‌های کامپیوتری برقرار بود و برای شرکت کنندگان فرصتی، تا آخرین دستاوردهای این رشته را از نزدیک بررسی نمایند.^{۳۱}

یکی از جلسات عمومی، با اهمیت و ابتکاری، جلسه مباحثه و مناظره‌ای بود که از روزهای پیش با توزیع پرسشنامه‌هایی تدارک آن دیده شده بود. همه شرکت کنندگان در کنگره فرصت داشتند تا پیش از آغاز بحث، پرسشهای خود را بر برگه‌هایی نوشته در صندوقی بیاورند. هیئت رئیسه و گروه پاسخ دهندگان اصلی عبارت بودند از پروفیسور رودریگز آدرادوس^{۳۲} عضو برگزیده فرهنگستان اسپانیا و استاد برجسته دانشگاه مادرید، پروفیسور آلن دووال از انتشارات روبر فرانسه، دکتر چارلز فیلمور^{۳۳} استاد دانشگاه کالیفرنیا - برکلی آمریکا و نظریه پرداز معروف نحو و

معناشناسی، خانم جانت ویتکات^{۳۴} فرهنگ‌نگار و یکی از مؤلفین فرهنگ لانگمن، دکتر هارتمن رئیس مرکز زبان دانشگاه اِکِستِر انگلستان و دکتر آنتونیو زامپولی^{۳۵} استاد دانشگاه پیزا و رئیس انجمن در دوره گذشته. مایه اصلی بحث رابطه میان نظریه‌های زبانشناسی و فرهنگ‌نگاری عملی بود. در آغاز مباحثه پرسشها به‌طور تصادفی به‌وسیله رئیس جلسه از صندوق بیرون آورده می‌شد و خود پرسشگر ۳ دقیقه فرصت داشت تا با بیان خود پرسش را مطرح نماید و نخست هیئت رئیسه و سپس دیگران می‌توانستند در بحث شرکت نمایند. جذابیت این مباحثه در طرح پرسشهای نامنتظر و چالشی بود که در ضمن گفتگوها و برخورد آرا پدید می‌آمد.

در ساعات پایانی آخرین روز کنگره، اجلاس مجمع عمومی انجمن فرهنگ‌نگاری اروپا تشکیل گردید و انتخابات برای تعیین هیئت رئیسه و اجرایی جدید به‌طور رسمی برگزار گردید. اعضای هیئت رئیسه تازه با رأی عمومی به شرح زیر برگزیده شدند:

- ۱ - دکتر راینهارد هارتمن از دانشگاه اِکِستِر، ریاست انجمن.
 - ۲ - خانم سو آتکیتز از انتشارات دانشگاه آکسفورد، نایب‌رئیس.
 - ۳ - دکتر اوله نورلینگ کریستنسن^{۳۶} از دانمارک، دبیر انجمن.
 - ۴ - پروفیسور فرانک ناولز از دانشگاه آستون بیرمنگام، خزانه‌دار.
- و اعضای کمیته اجرایی به شرح زیر انتخاب گردیدند:
- ۱ - خانم پروفیسور مری اسنل - هورنبی^{۳۷} از دانشگاه وین.
 - ۲ - دکتر یودی آپرسیان^{۳۸} از فرهنگستان علوم شوروی.
 - ۳ - پروفیسور آلوار از کوئرا از دانشگاه مالاگا.
 - ۴ - خانم سوتلانا ترمیناسوا از شوروی.
 - ۵ - پروفیسور هانری بژ و آن^{۳۹} از دانشگاه لومیر فرانسه.
- همانگونه که از نظر خوانندگان گذشت کنگره چهارم فرهنگ‌نگاری بسیار پر محتوی و فشرده برگزار گردید که در این مجال کم نمی‌توان مگر با نگاهی گذرا برخی از رویدادها و عناوین خطابه‌های ایرادشده را یادآور شد. اما همانند سه کنگره

پیشین که در اکیستر، زوریخ و بوداپست تشکیل گردید، قرار است گزیده‌ای از مقالات ارائه‌شده در این کنگره نیز به صورت کتابی منتشر و دسترس پژوهندگان و علاقه‌مندان قرار گیرد.

از آنجا که در کنار توشه‌های علمی، می‌توان درسهایی از نحوه سازماندهی، تشکیلات و برگزاری کنگره نیز آموخت؛ در این زمینه، به طور خلاصه باید گفت که تقسیم درست کار و مسئولیتها و برنامه‌ریزی درازمدت و متکی بر تجربه‌های گذشته این گردهمایی را بسیار موفق و با کمترین کاستی به پایان برد.

مصطفی عاصی

پی‌نوشت‌ها:

۱. فرهنگ‌نگاری در برابر lexicography به کار برده شده است که گاه برای آن برابری دیگری مانند واژه‌نامه‌نویسی، واژگان‌نگاری و فرهنگ‌نویسی نیز ذکر شده است.

2. Manuel Alvar Ezquerro.
3. Oxford University Press.
4. Longman Group.
5. Collins Publishers.
6. Dictionnaires Le Robert.
7. Librairie Larousse.
8. Diccionarios Vox.
9. Kenkyusha.
10. Manuel Alvar Lopez.
11. Albrecht Neubert.
12. Alain Duval.
13. A.P. Cowie.
14. Oxford Advanced Learner's Dictionary 1989

نکته جالبی که آقای کاوی مؤلف ویرایش جدید فرهنگ زبان آموز پیشرفته آکسفورد در گفتگو با نگارنده مطرح کرد این بود که وی شنیده است در ایران هم فرهنگ یادشده به صورت افست چاپ شده است و از امکان صادر شدن آن نگران بود. به ایشان توضیح داده شد که گرچه کشور ما نسبت به کنوانسیون حقوق مؤلف متعهد نیست، اما اینکار بیشتر برای به اصطلاح مصرف داخلی است. ایشان از این که در ایران مانند هندوستان دست به صدور چنین کتابهایی نمی‌زنند اظهار خوشحالی کرد.

15. B.T. Sue Atkins.
16. Jonathan Crowther.
17. Della Thompson.
18. Mary O'Neill.

19. Catherine Palmer.
20. Michael Rundell.
21. Longman Dictionary of Contemporary English (LDOCE).
22. Svetlana Ter-Minasova.
23. Vladimir N. Popov.
24. Jack Halpern.
25. Frank E. Knowles.
26. EUROTRA.
27. R. R. K. Hartmann.
28. Dictionary Research Centre.
29. ERASMUS.
30. Morton Benson.

۳۱. نکته به یاد ماندنی درباره این نمایشگاه کتاب این بود که در پایان کنگره اعلام شد هر يك از اعضای شرکت کننده در کنگره می توانند یکی از کتابها را به رسم یادبود برای خود بردارند و در این میان کتابهایی که به تازگی منتشر شده بود البته خواستار بیشتری داشت.

32. F.R. Adrados.
33. Charles J. Fillmore.
34. J. Whitcut.
35. Antonio Zampolli.
36. Ole Norling-Christensen.
37. Mary Snell-Hornby.
38. Jurij D. Apresjan.
39. Henry Bejoint.

